

WERSJA NIESPECJALISTYCZNA projektu drugiej aktualizacji planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry

PROJEKT DRUGIEJ AKTUALIZACJI PLANU GOSPODAROWANIA WODAMI NA OBSZARZE DORZECZA ODRY WERSJA NIESPECJALISTYCZNA

1. WPROWADZENIE

„Woda nie jest produktem handlowym takim, jak każdy inny, ale raczej dziedzicznym dobrem, które musi być chronione, bronione i traktowane jako takie” – tak zaczyna się preambuła Ramowej Dyrektywy Wodnej (RDW)¹ obowiązującej na terenie Unii Europejskiej, przyjętej dnia 13 października 2000 r. Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wszystkich wód i ekosystemów od nich zależnych, to jej główne cele.

Każde państwo członkowskie Unii Europejskiej jest zobowiązane do opracowania planu gospodarowania wodami. Bierze on pod uwagę indywidualne warunki i potrzeby związane z zapewnieniem dobrego stanu wód, dlatego sporządzany jest odrębnie dla każdego obszaru dorzecza w danym kraju². Plany gospodarowania wodami poddawane są regularnym przeglądom i cyklicznej, 6-cio letniej aktualizacji.

Każdy cykl planistyczny rozpoczyna się od przygotowania niezbędnej dokumentacji planistycznej, w ramach której ustala się m.in.:

- wykaz jednolitych części wód³ powierzchniowych i podziemnych (tzw. jcwp i jcwpd),
- charakterystyki jednolitych części wód,
- presje antropogeniczne i ich wpływ na stan wód,
- zagrożenie ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych spowodowane występującymi i oddziaływanymi presjami,
- wykazy obszarów chronionych (określa się np. które jcw nadają się do rekreacji albo są wrażliwe na eutrofizację),
- programy monitoringu wód,
- analizy ekonomiczne związane z korzystaniem wód.

Ustalenia i wnioski wynikające ze wszystkich dokumentacji planistycznych zostają wprowadzone do planu gospodarowania wodami dla danego dorzecza. Wszystko po to, aby odpowiednio zaplanować działania naprawcze (tzw. zestaw działań) dla każdej jcw indywidualnie, tak aby możliwe było osiągnięcie przez nią dobrego stanu (a więc spełnienie celów środowiskowych RDW).

W latach 2016-2021 realizowany jest trzeci cykl planistyczny. Po zakończeniu działań związanych z przygotowaniem ww. dokumentacji, w 2020 r. rozpoczęły się prace związane z opracowaniem projektów drugiej aktualizacji planów gospodarowania wodami (II aPGW). Projekty II aPGW zostały przygotowane dla dziewięciu obszarów dorzeczy: Wisły, Odry, Dniestru, Dunaju, Banówki, Łaby, Niemna, Pregoty i Świeżej.

¹ Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A128002b>

² Obszar dorzecza to obszar lądu i morza wraz ze związanymi z nimi wodami powierzchniowymi, podziemnymi, przejściowymi między morzem i lądem oraz morskimi wodami przybrzeżnymi.

³ Jednolite części wód to podstawowe jednostki planistyczne w gospodarowaniu wodami.

Jednolita część wód podziemnych to określona objętość wód podziemnych występującą w obrębie warstwy wodonośnej lub zespołu warstw wodonośnych.

Jednolita część wód powierzchniowych to oddzielny i znaczący element wód powierzchniowych, taki jak: jezioro lub inny naturalny zbiornik wodny, sztuczny zbiornik wodny, struga, strumień, potok, rzeka i kanał lub ich części, morskie wody wewnętrzne, wody przejściowe lub przybrzeżne.

Za przygotowanie projektów planów odpowiedzialne jest Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie. Następnie projekty przekazywane są do ministra właściwego ds. gospodarki wodnej, który zapewnia aktywny udział społeczny wszystkich zainteresowanych stron w ostatecznym redagowaniu tych dokumentów oraz przygotowuje wersje ostateczne – w formie Rozporządzeń. Zakres i zawartość planów określają przepisy RDW, ustawy Prawo wodne i rozporządzenia wykonawczego⁴.

Trzeci cykl planistyczny jest szczególnie ważny, ponieważ od 1 stycznia 2018 r. zaczęła obowiązywać nowa ustawa Prawo wodne⁵ wprowadzająca szereg zmian w gospodarce wodnej. Najważniejszą z nich jest zmiana systemu zarządzania wodami. Głównym podmiotem odpowiedzialnym za gospodarkę wodną w kraju stało się nowo powołane Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie (PGW WP).

Przepisy prawne, mające wpływ na kształt dokumentów planistycznych RDW (w tym II aPGW) również uległy zmianie, w wyniku czego m.in: korekcie uległa liczba obszarów dorzeczy (z 10 na 9) oraz ich granice. Powyższe okoliczności uwarunkowań prawnych oraz zebrane doświadczenia z poprzednich lat wdrażania RDW sprawiły, że w bieżącym cyklu planistycznym:

- dokonano aktualizacji jednolitych części wód powierzchniowych (rzecznych, jeziornych, przejściowych i przybrzeżnych, zbiornikowych) i jednolitych części wód podziemnych,
- ustalono nową sieć oraz zasady monitoringu, czyli regularnych pomiarów i obserwacji wód, które mają na celu uzyskanie informacji o ich stanie,
- zmieniono warunki klasyfikacji stanu wód i niektóre wartości graniczne,
- zmodyfikowano zakres informacji, jakie muszą być przedstawione w planie gospodarowania wodami.

Projekty II aPGW są dokumentami prezentującymi bardzo dużą ilość wzajemnie powiązanych ze sobą danych i informacji, dlatego też mają rozbudowaną strukturę. Oprócz części tekstowych, jest wiele załączników w formie zestawień tabelarycznych i graficznych.

Wersja niespecjalistyczna projektu II aPGW zawiera najistotniejsze informacje przedstawione w sposób syntetyczny, umożliwiając zapoznanie się z głównymi założeniami wersji specjalistycznych.

⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 października 2019 r. w sprawie szczegółowego zakresu opracowywania planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, Dz.U.2019.2150

⁵ Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne, Dz.U.2021.624 t.j.

2. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU DORZECZA ODRY

Obszar dorzecza Odry jest drugim co do wielkości, spośród dziewięciu obszarów dorzeczy, w granicach Polski. Oprócz dorzecza Odry, obejmuje on również dorzecza Regi, Parsęty, Wieprzy oraz pozostałych rzek uchodzących bezpośrednio do Morza Bałtyckiego na zachód od ujścia Słupi, a także wpadających do Zalewu Szczecińskiego. Jego powierzchnia wynosi około 38% powierzchni Polski.

Obszar dorzecza Odry podzielony jest na pięć regionów wodnych: Górnej Odry, Środkowej Odry, Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego, Warty oraz Noteci.

OBSZAR DORZECZA ODRY – GRANICE REGIONALNYCH ZARZĄDÓW GOSPODARKI WODNEJ PGW WODY POLSKIE

Główną rzeką obszaru jest Odra, której źródła znajdują się na terytorium Republiki Czeskiej, w Górach Odrzańskich. Odra uchodzi do Zalewu Szczecińskiego.

Na obszarze dorzecza Odry wydzielono łącznie 1722 jednolite części wód powierzchniowych (jcpw), z czego:

- rzecznych – 1272,
- zbiornikowych – 19,
- jeziornych – 427,
- przejściowych – 2,
- przybrzeżnych – 2.

Na potrzeby planowania stosuje się również podział jednolitych części wód powierzchniowych na:

- sztuczne części wód (takie, które powstały w wyniku działalności człowieka),
- silnie zmienione części wód (takie, których charakter został w znacznym stopniu zmieniony w wyniku działalności człowieka, np. uregulowany odcinek rzeki lub zlokalizowany na rezece zbiornik zaporowy),
- naturalne części wód.

Obszar dorzecza Odry obejmuje również 66 jednolitych części wód podziemnych.

Na obszarze dorzecza Odry ustanowiono również obszary chronione, które w szczególny sposób są traktowane w planie gospodarowania wodami:

- jcw przeznaczone do poboru wody dla zaopatrzenia ludności – 53 jcw, 66 jcw, 66 jcw, 66 jcw,
- jcw przeznaczone do celów rekreacyjnych, w tym kąpieliskowych – 256 jcw,
- obszary wrażliwe na eutrofizację⁶ – wszystkie jcw,
- obszary chronione przyrodniczo, których walory są zależne od stanu wód – jcw w obrębie których występują obszary chronione – 1487 jcw.

W II aPGW oszacowano narażenie na czynniki klimatyczne – przeanalizowano, jakie są prawdopodobne negatywne skutki zmian klimatu na obszarze dorzecza. Oddziałują one na warunki obiegu wody w środowisku, a zatem mają wpływ na stan wszystkich jednolitych części wód.

Dzisiaj coraz częściej występują okresy z ekstremalnie wysoką temperaturą powietrza i brakiem opadów, co może skutkować wystąpieniem suszy lub wywołujących powodzie nawałnic.

Kolejne zjawiska pogodowe, które mogą mieć negatywny wpływ na gospodarkę wodną na obszarze dorzecza Odry to: znaczne zmniejszenie liczby dni, kiedy pada i zalega śnieg oraz wydłużenie się okresów, kiedy nie występują żadne opady.

Obserwowane zmiany klimatyczne powodują konieczność przystosowania do nich ekosystemów wodnych.

Działania takie nazywane są **adaptacyjnymi** i polegają na:

- zwiększaniu retencji, czyli zatrzymywaniu wód,
- renaturyzacji polegającej na przywróceniu stanu naturalnego rzek i jezior lub możliwie jak najbardziej zbliżonego do tego stanu,
- bieżącej kontroli stanu wód,
- ograniczaniu dopływu zanieczyszczeń,
- ograniczaniu rozprzestrzeniania gatunków inwazyjnych, czyli obcych rodzimej faunie i florze.

⁶ Są to obszary, z których spływają wody zanieczyszczone głównie związkami azotu i fosforu, powodując m.in. przyspieszony rozwój glonów (np. sinic), co ma negatywne skutki dla ekosystemów wodnych. Ze względu na stan wód Bałtyku, teren całej Polski jest uznawany za obszar wrażliwy na eutrofizację.

Wyniki analiz klimatycznych były brane pod uwagę przy opracowywaniu zestawu działań naprawczych dla poszczególnych jednolitych części wód.

3. MONITORING I OCENA STANU WÓD

Stan wód regularnie podlega badaniom, które są częścią państwowego monitoringu środowiska. Zasady jego organizacji i funkcjonowania ujęte są w programie, który jest uaktualniany i zatwierdzany w trzyletnim cyklu.

Monitoring wód powierzchniowych na obszarze dorzecza Odry, w cyklu 2022-2027, zaplanowano dla:

- 97,4% jednolitych części wód rzecznych i zbiornikowych,
- 90,9% jednolitych części wód jeziornych,
- wszystkich jednolitych części wód przejściowych i przybrzeżnych.

Wody powierzchniowe i podziemne badane są przez wyspecjalizowane instytucje. Pomiary dotyczą wskaźników wskazanych w rozporządzeniach⁷, a interpretacja uzyskanych wyników pozwala na ocenę stanu jednolitych części wód, przy czym w przypadku wód powierzchniowych rozróżnia się stan lub potencjał ekologiczny jednolitej części wód oraz jej stan chemiczny.

Stan ekologiczny określa się dla naturalnych jcwp, natomiast potencjał ekologiczny dla sztucznych i silnie zmienionych.

Dla oceny stanu/potencjału ekologicznego brane są pod uwagę następujące czynniki charakteryzujące jednolitą część wód powierzchniowych:

- elementy biologiczne, czyli – żyjące w danej jcwp rośliny i zwierzęta,
- elementy hydromorfologiczne, czyli – warunki przepływu wód i budowy (struktury) jcwp, np. jej dna, brzegów, głębokości i wielkości,
- elementy fizykochemiczne, czyli – warunki ogólne, jak np. zmętnienie, temperatura, zanieczyszczenia chemiczne.

Cechy, na podstawie których kwalifikuje się poszczególne elementy jednolitych części wód powierzchniowych, są określone we wskazanym wyżej rozporządzeniu. Podstawę oceny stanowią elementy biologiczne, czyli organizmy żyjące w wodach. To przede wszystkim ich obecność oraz struktura i wielkość populacji świadczą o odpowiednich warunkach środowiska.

Pozostałe elementy oceny, jak struktura jednolitej części wód i ilość zanieczyszczeń, pełnią tzw. rolę wspomagającą. Klasyfikacja stanu ekologicznego naturalnej jednolitej części wód polega na przyporządkowaniu wyniku oceny do jednej z pięciu klas jakości.

Stan ekologiczny może być: – bardzo dobry – dobry – umiarkowany – słaby albo – zły.

Sztuczną albo silnie zmienioną część wód klasyfikuje się poprzez ocenę jej potencjału ekologicznego.

Potencjał ekologiczny może być: – maksymalny – dobry – umiarkowany – słaby albo – zły.

Stan chemiczny jednolitej części wód powierzchniowych jest oceniany na podstawie wyników pomiarów wielkości stężeń tzw. substancji priorytetowych oraz innych zanieczyszczeń, dla których zostały określone środowiskowe normy jakości. Klasyfikacja stanu chemicznego polega na przyporządkowaniu wyników oceny do jednej z dwóch klas.

⁷ Rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 11 października 2019 r. w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego oraz sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych, a także środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych; Dz.U. 2019.2149

Rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 11 października 2019 r. w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu jednolitych części wód podziemnych; Dz.U. 2019.2148

Stan chemiczny jcwpc może być albo – dobry, albo – poniżej dobrego.

Wynik oceny ogólnego stanu jednolitej części wód powierzchniowych otrzymuje się poprzez porównanie wyników stanu lub potencjału ekologicznego oraz stanu chemicznego.

Stan ogólny może być – dobry albo – zły.

Dobry stan może mieć jednolita część wód powierzchniowych, która ma dobry stan chemiczny i jednocześnie co najmniej dobry stan lub potencjał ekologiczny.

Wszystkie pozostałe jednolite części wód klasyfikowane są jako posiadające zły stan.

Wyniki monitoringu jednolitych części wód powierzchniowych na obszarze dorzecza Odry pokazują, że w złym stanie znajduje się:

- 72,7% jednolitych części wód rzecznych,
- 94,7% jednolitych części wód zbiornikowych,
- 94,7% jednolitych części wód jeziornych,
- 100% jednolitych części wód przejściowych i przybrzeżnych.

Monitoring wód podziemnych obejmuje badanie stanu chemicznego oraz ilościowego, jako elementów niezbędnych do oceny stanu jednolitych części wód podziemnych.

Stan chemiczny oraz ilościowy jcwpcd może być – dobry, albo – słaby.

Oceny obu stanów są równorzędne, a za ocenę ogólną przyjmuje się gorszą z nich.

W słabym stanie znajduje się 18% jednolitych części wód podziemnych na obszarze dorzecza Odry.

4. WPŁYW DZIAŁALNOŚCI CZŁOWIEKA NA STAN WÓD

Wpływ działalności człowieka na stan wód nazywamy **presjami antropogenicznymi**. W cyklu planistycznym identyfikuje się takie presje dla poszczególnych jednolitych części wód. Następnie ustala się, które z nich są znaczące. Jest to podstawa dla zaplanowania działań, które umożliwią **osiągnięcie celów środowiskowych, czyli dobrego stanu wód**.

Ostateczna ocena wskazała, że zanieczyszczenia przedostające się do wód i organizmów w nich żyjących, pochodzą z wielu różnych źródeł. Przede wszystkim są spowodowane odprowadzaniem ścieków do wód i ziemi, a także pochodzą z powietrza atmosferycznego.

Na obszarze dorzecza Odry aż 95% jednolitych części wód rzecznych podlega tak silnym zmianom spowodowanym działalnością człowieka, że są one zagrożone ryzykiem nieosiągnięcia celów środowiskowych.

Wynika to z zanikania występowania gatunków roślin i zwierząt w strukturze doliny rzecznej (górną, środkową czy dolny odcinek biegu rzeki), co jest spowodowane:

- prostowaniem koryt rzecznych,
- budowlami piętrzącymi, hydrotechnicznymi (zapory wodne, zastawki czy jazy),
- obiektami mostowymi,
- budowlami regulacyjnymi (opaski brzegowe, ostrogi, tamy podłużne),
- wałami przeciwpowodziowymi,
- obiektami gospodarki wodnej,
- górnictwem.

Kolejnym istotnym powodem zmian dotyczących ilości organizmów żywych w wodach, są zanieczyszczenia wywołane przez:

- nawożenie oraz zanieczyszczenia przenoszone z powietrza atmosferycznego,
- wody opadowe odprowadzane z terenów miejskich,
- źródła przemysłowe oraz miejskie.

W odniesieniu do jednolitych części wód zbiornikowych na obszarze dorzecza Odry stwierdzono, że 100% spośród nich jest zagrożonych ryzykiem nieosiągnięcia celu środowiskowego.

Na obszarze dorzecza Odry zagrożonych ryzykiem nieosiągnięcia celu środowiskowego jest 71% jednolitych części wód jeziornych. W większości z nich jest to spowodowane złym stanem organizmów wodnych i zanieczyszczeniami wód:

- spływającymi z terenów rolniczych, są to duże ilości azotu i fosforu pochodzące z gruntów ornych, pastwisk i obszarów intensywnej hodowli zwierząt, a także z rozproszonej zabudowy wiejskiej i położonej, często w bezpośrednim sąsiedztwie jezior, zabudowy rekreacyjnej,
- z powietrza atmosferycznego,
- ze spływu z terenów leśnych.

Wszystkie jednolite części wód przejściowych i przybrzeżnych są zagrożone ryzykiem nieosiągnięcia celów środowiskowych głównie z powodu **zanieczyszczeń dopływających do nich rzekami z całego obszaru dorzecza**.

Spośród jednolitych części wód podziemnych, na obszarze dorzecza Odry, wskazano 32% z nich jako zagrożone ryzykiem nieosiągnięcia celu środowiskowego w cyklu planistycznym 2022-2027.

Za przyczynę tego zjawiska uznaje się albo presję chemiczną albo ilościową, albo obie z nich. Presje chemiczne są wywoływane przez:

- składowiska komunalne, przemysłowe i inne,
- zrzut ścieków komunalnych oraz przemysłowych do wód i do ziemi,

- zanieczyszczenia z obszarów intensywnego użytkowania rolniczego, nawożenia i hodowli,
- wpływ aglomeracji miejsko-przemysłowych,
- sieci drogowe.

Presje ilościowe na wody podziemne są spowodowane przede wszystkim przez:

- odwodnienia górnicze (kopalnie i odkrywki),
- melioracje,
- wpływ aglomeracji miejsko-przemysłowych.

Zmniejszenie ilości wód podziemnych powoduje obniżenie zwierciadła tych wód, często na wielu poziomach wodonośnych. Może to wywołać **szkody w ekosystemach chronionych**, zależnych od wód podziemnych, m.in. zalewanie zaciąganyymi z głębszych warstw wodami słonymi i innymi wodami powodującymi zanieczyszczenie, a także utrudnienia w eksploatacji ujęć wód podziemnych, stanowiących źródła zaopatrzenia ludności w wodę do spożycia.

5. CELE ŚRODOWISKOWE

Celem środowiskowym w gospodarowaniu wodami jest ochrona, poprawa oraz przywracanie jednolitych części wód do stanu możliwie jak najbardziej zbliżonego do naturalnego.

Pod pojęciem **celu środowiskowego** rozumie się osiągnięcie i utrzymanie:

- co najmniej dobrego stanu wód powierzchniowych,
- co najmniej dobrego stanu wód podziemnych,
- norm i celów wynikających z przepisów, na podstawie których zostały utworzone obszary chronione, a także zapobieganie ich pogorszeniu, w szczególności w odniesieniu do ekosystemów wodnych i innych ekosystemów od wód zależnych⁸.

Cele te określa się dla:

- jednolitych części wód powierzchniowych naturalnych, sztucznych i silnie zmienionych,
- jednolitych części wód podziemnych,
- obszarów chronionych.

Cele środowiskowe ustanawia się w planie gospodarowania wodami i podlegają one weryfikacji oraz aktualizacji co sześć lat. **W ramach II aPGW ustalono cele środowiskowe dla każdej jednolitej części wód.**

Podczas prac nad przygotowaniem planu gospodarowania wodami oceniono stopień realizacji celów zapisanych na lata 2016-2021. Wyniki dla obszaru dorzecza Odry są następujące:

- 0,08% jcwp rzecznych spełniło cel środowiskowy w zakresie wszystkich wymagań – stan wód został w nich określony jako dobry,
- w przypadku 36,1% jcwp rzecznych ocena nie była możliwa ze względu na brak danych dla nowego podziału jednostek,
- żadna spośród jcwp zbiornikowych nie spełniła celu środowiskowego w zakresie wszystkich wymagań;
- 8,0% jcwp jeziornych spełniło cel środowiskowy w zakresie wszystkich wymagań – stan wód został w nich określony jako dobry,
- w przypadku 11,0% jcwp jeziornych ocena nie była możliwa ze względu na brak danych dla nowego podziału jednostek,
- żadna spośród jcwp przejściowych i przybrzeżnych nie spełniła celu środowiskowego w zakresie wszystkich wymagań,
- 81,8% jednolitych części wód podziemnych osiągnęło określony dla nich cel środowiskowy,
- w 5% wodozależnych przyrodniczych obszarów chronionych stwierdzono osiągnięcie celu środowiskowego, w kolejnych 8% częściowe osiągnięcie tego celu,
- w 7% wodozależnych przyrodniczych obszarów chronionych stwierdzono brak osiągnięcia celu środowiskowego,
- dla 80% wodozależnych przyrodniczych obszarów chronionych ocena spełnienia celu środowiskowego nie była możliwa ze względu na brak danych.

W sytuacji, kiedy podczas sporządzania planu gospodarowania wodami stwierdza się, że dla określonej jednolitej części wód nie jest możliwe osiągnięcie obowiązkowego celu środowiskowego, dopuszczalne jest ustanowienie tzw. **odstępstw od realizacji tych celów**. Ramowa Dyrektywa Wodna (RDW) określa warunki, jakie należy zbadać dla danej jednolitej części wód, aby możliwe było odstępstwo polegające na:

- przedłużeniu terminu osiągnięcia celów środowiskowych (artykuł 4 ustęp 4 RDW – 4.4.),
- ustanowieniu mniej rygorystycznych celów środowiskowych (artykuł 4 ustęp 5 RDW – 4.5.).

⁸ W odniesieniu do ekosystemów zależnych od wód, czyli np. terenów bagiennych, torfowisk używa się często skrótu obszary wodozależne.

Samo ryzyko nieosiągnięcia celu środowiskowego dla danej jednolitej części wód nie wystarcza, aby ustanowić odstępstwo. W planie gospodarowania wodami muszą zostać określone i wyjaśnione przyczyny uzasadniające możliwość rezygnacji z prób osiągnięcia dobrego stanu wód. W pierwszej kolejności sprawdza się, jakie działania powinny zostać zrealizowane, aby stan wód był lepszy. Jeżeli okazuje się, że pomimo ich podjęcia, dobry stan wód nie może być osiągnięty w zakładanym czasie, uzasadnia się przyczyny takiej sytuacji.

Nadrzędną zasadą jest jednak to, że należy podejmować wszelkie **działania naprawcze**, gdyż nawet jeżeli nie jest możliwe osiągnięcie dobrego stanu wód, to na pewno ich stan obecny **nie powinien się pogarszać**.

Odstępstwo ustanawiane w planie, na podstawie artykułu 4.4. RDW, polega na tym, że termin osiągnięcia celu środowiskowego jest odroczone w czasie. Początkowo RDW wyznaczyła go na 2015 rok. Uzasadnieniem dla odstąpienia od prób osiągnięcia dobrego stanu wód w określonym czasie mogą być:

- braki możliwości technicznych,
- nieproporcjonalnie wysokie koszty,
- warunki naturalne.

Możliwość przedłużenia terminu jest ograniczona w RDW tylko do dwóch aktualizacji planu gospodarowania wodami. W praktyce oznacza to, że osiągnięcie celu środowiskowego może być odroczone maksymalnie do 2027 roku. Nie dotyczy to jednak przypadków, kiedy odstępstwo jest uzasadnione warunkami naturalnymi, które określają tempo odtwarzania się ekosystemów. W dziedzinie polityki wodnej wyznaczono również odrębny termin dotyczący tzw. substancji priorytetowych, dla których termin osiągnięcia celu środowiskowego może być odroczone do 2039 roku.

Odstępstwo, ustanawiane na podstawie artykułu 4.5. RDW, polega na określeniu niższych wartości dla spełnienia celu środowiskowego. Jest to dopuszczalne tylko wtedy, kiedy osiągnięcie dobrego stanu wód byłoby niemożliwe lub nieproporcjonalnie kosztowne. Odstępstwo stosuje się w przypadku jednolitych części wód, które są w znacznym stopniu zmienione wskutek działalności człowieka albo posiadają nietypowe warunki naturalne.

Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry ustanawia odstępstwa od osiągnięcia dobrego stanu wód dla:

- wszystkich wód przejściowych i przybrzeżnych,
- większości jcwp zbiornikowych,
- znacznej ilości jcwp jeziornych oraz jcwp rzecznych,
- ok. 18,18% jednolitych części wód podziemnych.

RDW w artykule 4.6. dopuszcza również ustanowienie odstępstwa polegającego na czasowym pogorszeniu stanu wód, które wystąpi w wyniku **zjawisk o charakterze naturalnym, nadzwyczajnych i niemożliwych do przewidzenia**. Przepis ten może być jednak zastosowany wtedy, kiedy w poprzednim planie gospodarowania wodami opracowano odpowiednie definicje i wskaźniki dla opisanie tych wyjątkowych okoliczności. Dotychczasowe plany nie zawierały takich informacji. W II aPGW przygotowano definicje i wskaźniki, które umożliwią analizy w cyklu planistycznym 2022-2027.

Ostatnim rodzajem odstępstw od realizacji celów środowiskowych, na jakie pozwalają przepisy RDW (artykuł 4.7.), jest **możliwość nieosiągnięcia dobrego stanu wód lub niezapobieżenia jego pogorszeniu w wyniku nowych zmian fizycznych lub nowych form zrównoważonej działalności gospodarczej człowieka**. W praktyce przepis ten określa warunki, które należy spełnić, aby możliwa była realizacja inwestycji, która może wpłynąć niekorzystnie na stan wód albo uniemożliwić osiągnięcie dobrego stanu. Inwestycje takie to na przykład:

- regulacja rzek,
- budowa zbiorników na rzekach,
- prostowanie i pogłębianie koryt rzecznych.

Aby realizować tego typu inwestycje, konieczne jest udowodnienie, że spełniane są łącznie wszystkie poniższe warunki:

- podejmowane są wszelkie działania, aby łagodzić skutki negatywnych oddziaływań na stan jednolitych części wód,
- przyczyny zmian powodowanych przez daną inwestycję są uzasadnione nadrzędnym interesem publicznym, czyli inwestycja ma przynieść pozytywne efekty związane z ochroną zdrowia, utrzymaniem bezpieczeństwa oraz zrównoważonym rozwojem, a jednocześnie spodziewane efekty są ważniejsze niż korzyści dla społeczeństwa i środowiska związane z osiągnięciem dobrego stanu wód,
- zakładane korzyści, wynikające z planowanej inwestycji, nie mogą być osiągnięte w inny sposób, znacząco korzystniejszy z punktu widzenia interesów środowiska, ze względu na trudności techniczne lub nieproporcjonalnie wysokie koszty.

Przesłanki te przeniesiono do polskiego prawa w artykule 68 ustawy Prawo wodne. Brane są one pod uwagę przy wydawaniu decyzji administracyjnych zezwalających na realizację inwestycji, mimo zagrożenia dla osiągnięcia celów środowiskowych w określonej jednolitej części wód.

Każdy przypadek realizacji takiej inwestycji wymaga autoryzacji w formie decyzji administracyjnej.

Artykuł 4.7. RDW zawiera jeszcze jeden warunek ustalenia odstępstwa związanego z nowymi inwestycjami. Przyczyny zmian powodowanych przez daną inwestycję powinny być szczegółowo przedstawione w planie gospodarowania wodami.

Do czasu wejścia w życie nowej ustawy Prawo wodne warunek ten był interpretowany tak, że aby uzyskać decyzję administracyjną zezwalającą na realizację inwestycji powodującej brak możliwości osiągnięcia celów środowiskowych, musi być ona opisana w planie. Wydane przez Komisję Europejską wytyczne dla stosowania odstępstw wyjaśniały jednak, że w tym zakresie plan może mieć charakter sprawozdawczy. Taką też zasadę przyjęto w obowiązującej od 1 stycznia 2018 r. ustawie i takie podejście zastosowano opracowując II aPGW.

Wykaz inwestycji i działań, które mogą spowodować nieosiągnięcie dobrego stanu wód lub ich pogorszenie, jest załącznikiem do planu. Wykaz ten ma funkcję sprawozdawczą i przedstawia informacje zebrane z decyzji administracyjnych wydanych podczas trzeciego cyklu planistycznego, po 1 stycznia 2018 r. oraz przeniesione z poprzedniej edycji planów gospodarowania wodami.

W przypadku dorzecza Odry określono 160 inwestycji i działań, które mogą uniemożliwić osiągnięcie celów środowiskowych w jednolitych częściach wód na obszarze dorzecza i którym przyznano odstępstwo z art. 4.7 dyrektywy (art. 68 ustawy Prawo wodne).

6. ZESTAW DZIAŁAŃ

Zestaw działań naprawczych stanowi ostatni etap prac nad planem gospodarowania wodami. Określa działania podstawowe i uzupełniające, dzięki którym osiągnięcie poprawy lub utrzymanie dobrego stanu wód będzie możliwe do zrealizowania.

Działania podstawowe zapewniają spełnienie minimalnych wymogów, wynikających bezpośrednio z przepisów obowiązującego prawa i ustalono je dla wszystkich jednolitych części wód. Natomiast **działania uzupełniające są szczegółowo związane z osiągnięciem celów środowiskowych w danej jednolitej części wód**. Ustalono je tylko dla tych, w których osiągnięcie dobrego stanu wód jest zagrożone i dla których działania podstawowe są niewystarczające.

Podczas prac nad II aPGW najpierw przygotowano katalog działań dla poszczególnych kategorii wód (jednolitych części wód rzecznych, zbiornikowych, jeziornych, przejściowych, przybrzeżnych oraz podziemnych). Odpowiadają one na stwierdzone wcześniej presje zagrażające środowisku wodnemu. Stworzony katalog był następnie podstawą do zaprojektowania zestawów działań dla poszczególnych jednolitych części wód.

W przypadku grupy jednolitych części wód, dla których nie zidentyfikowano konieczności zbudowania zestawów działań, realizowane powinny być działania wskazane w katalogu działań krajowych (podstawowych), a więc działań wynikających z obowiązujących przepisów i dotyczących wszystkich jednolitych części wód.

Zestawy działań dla jednolitych części wód rzecznych koncentrują się na:

- przywróceniu drożności rzek dla migracji ryb,
- przywróceniu połączenia pomiędzy korytem rzeki, a terenami zalewowymi w jej dolinie,
- poprawie warunków morfologicznych (siedliskowych) w korycie rzeki oraz przepływu wód celem polepszania warunków bytowania dla organizmów wodnych,
- poprawie jakości wód i ograniczeniu dopływu zanieczyszczeń pochodzących z rolnictwa, ścieków komunalnych i przemysłowych,
- spełnieniu wymagań koniecznych dla przyrodniczych obszarów chronionych.

Zestawy działań dla jednolitych części wód zbiornikowych koncentrują się na:

- przywróceniu drożności dla migracji ryb,
- poprawie jakości wód i ograniczeniu dopływu zanieczyszczeń pochodzących z rolnictwa, ścieków komunalnych i przemysłowych,
- spełnieniu wymagań dla wodozależnych przyrodniczych obszarów chronionych.

Zestawy działań dla jednolitych części wód jeziornych zawierają działania skoncentrowane na:

- poprawie jakości wód i ograniczeniu dopływu zanieczyszczeń pochodzących z rolnictwa, ścieków komunalnych i przemysłowych,
- poprawie warunków morfologicznych (siedliskowych), celem poprawy bytowania dla organizmów wodnych,
- przywróceniu drożności dla migracji ryb, w tym poprawie połączeń ekosystemów rzeczno-jeziornych,
- spełnieniu wymagań dla wodozależnych przyrodniczych obszarów chronionych.

Zestawy działań dla jcwp przejściowych i przybrzeżnych zawierają działania, które ograniczają zanieczyszczenia wprowadzane do wód oraz takie, które ograniczają zmiany struktury brzegów i dna.

We wszystkich kategoriach wód powierzchniowych działania mające na celu likwidację zanieczyszczeń muszą się skupiać na źródłach ich powstawania. W planie gospodarowania wodami zwrócono szczególną uwagę na działania umożliwiające:

- ograniczenie zanieczyszczeń rozproszonych z obszarów rolniczych, zurbanizowanych (miejskich), turystyki i transportu oraz z zanieczyszczeń atmosferycznych,

- ograniczenie zanieczyszczeń ze źródeł punktowych: przemysłowych i komunalnych.

Dla przyrodniczych obszarów chronionych zaplanowano realizację działań:

- wynikających z planów ochrony i wyznaczonych w tym obszarze zadań,
- naprawczych - celem ograniczenia dopływu zanieczyszczeń,
- naprawczych - celem utrzymania naturalnego charakteru jednolitej części wód.

Zestawy działań dla jednolitych części wód podziemnych zawierają w większości działania nietechniczne, związane na przykład z opracowaniem dokumentacji, która ustali zasoby wód podziemnych.

Działania techniczne to na przykład budowa lub modernizacja ujęć wód podziemnych, stosowanie zaleceń dobrej praktyki rolniczej oraz odtwarzanie obszarów podmokłych z charakterystycznymi dla nich zbiorowiskami roślinnymi, jako naturalnych zbiorników magazynujących i zatrzymujących wody w środowisku.

Łączne koszty realizacji zestawu działań, zaplanowanego dla obszaru dorzecza Odry, wynoszą 9 034,12 mln zł.

Opracowując zestaw działań dla poszczególnych jednolitych części wód wykonano również analizę ekonomiczną. Pokazuje ona i ocenia wpływ zestawu działań na wzrost tzw. **ekonomicznego dobrobytu środowiska**. Wpływ ten jest określany przez wycenę efektów społecznych i ekonomicznych. W odróżnieniu od analizy finansowej, rozpatrującej projekt z punktu widzenia kosztów ponoszonych przez inwestora, analiza ekonomiczna pokazuje punkt widzenia **interesów społeczności lokalnej i wpływ na otoczenie społeczno-gospodarcze**. Wdrożenie zestawu działań, w dążeniu do osiągnięcia dobrego stanu wód, nie może bowiem być rozpatrywane jako przedsięwzięcie o charakterze komercyjnym. W rachunku ekonomicznym uwzględniane są korzyści społeczne, osiągnięte dzięki realizacji planowanego zestawu działań.

Wyniki analiz ekonomicznych pokazały, że realizacja zestawu działań przyczyni się do wystąpienia znacznych korzyści społeczno-ekonomicznych przewyższających ponoszone koszty. Wynikają one przede wszystkim z poprawy jakości wód powierzchniowych i podziemnych.

7. PODSUMOWANIE

Projekt planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry jest głównym dokumentem planistycznym w zakresie gospodarowania wodami w obszarze tego dorzecza. **Ustala on cele środowiskowe** dla poszczególnych jednolitych części wód oraz **określa działania** ukierunkowane na ich osiągnięcie, uwzględniając wpływ działalności człowieka na stan wód.

Zgodnie z założeniami ustawy Prawo wodne, gospodarowanie wodami należy prowadzić z zachowaniem zasady racjonalnego i całościowego traktowania zasobów wód powierzchniowych i podziemnych, z uwzględnieniem ich ilości i jakości. Ważne jest, aby ten proces prowadzić w sposób zrównoważony, tj. uwzględniając aspekt środowiskowy, społeczny i ekonomiczny. W gospodarowaniu wodami powinno uwzględniać się zasadę wspólnych interesów poprzez współdziałanie administracji rządowej, samorządowej i wszystkich użytkowników wód. Dlatego proces planowania w gospodarowaniu wodami jest procesem otwartym, co oznacza, że **może wziąć w nim udział każda zainteresowana osoba, firma lub organizacja**. Proces konsultacji społecznych projektów planów gospodarowania wodami trwa sześć miesięcy i ma na celu zaangażowanie społeczeństwa w osiąganie i utrzymanie dobrego stanu wód.

Podczas konsultacji społecznych każdy może składać uwagi do zapisów projektu planu gospodarowania wodami. Na stronie internetowej poświęconej II aPGW (www.apgw.gov.pl) udostępniony jest formularz do zgłaszania opinii bądź uwag. Organizowane są także spotkania konsultacyjne na terenie każdego regionalnego zarządu gospodarki wodnej PGW WP.

Projekt planu gospodarowania wodami zostanie również poddany tzw. strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko⁹. Z uwagi na to, że plany wyznaczają ramy dla realizacji przedsięwzięć, które mogą powodować różnego rodzaju skutki w środowisku, taka prognoza jest niezbędna. W ramach tej procedury przeprowadzane są także konsultacje społeczne. Podsumowanie tego procesu, wraz z odniesieniem do zgłoszonych uwag i wniosków oraz uzasadnieniem dla przyjęcia dokumentu, staje się integralną częścią planu gospodarowania wodami.

Po zakończeniu półrocznych konsultacji społecznych projektów planów oraz strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko, dokumenty będą podlegać procedurze legislacyjnej zmierzającej do przyjęcia ich w formie **rozporządzenia ministra właściwego ds. gospodarki wodnej i będą obowiązywać do czasu przyjęcia kolejnych, tj. do 2027 r.** Do 31 marca 2022 r. zostanie przekazany raport do KE, zgodnie z wymaganiami art. 15 RDW.

Ty też możesz zabrać głos w sprawie wody, decyzja należy do Ciebie!

⁹ Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko prowadzona jest na podstawie przepisów Działu IV Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska i ocenach oddziaływania na środowisko Dz.U.2021.247 t.j.